

Steenhuize

Aha-Erlebnisse in de mist

9 mei 2010

Misschien ben ik aan een nieuwe leesbril toe. Ofwel moet ik enkel maar wat meer mijn gedachten bij de zaak houden. Ik ben er namelijk in geslaagd om de gegevens van de wandeling in Steenhuize verkeerd te lezen en om aan de start ervan exact 24 uur te vroeg te verschijnen! Ja, natuurlijk voelde ik al direct nattigheid toen ik het autootje geparkeerd had op het plein rond de kerk: er was daar verdacht weinig dat bewoog. Toen ik me naar de vermeende start begaf arriveerde daar net iemand in kennelijke wandel-outfit en die wist me snel mijn vergissing duidelijk te maken. „Maar“ zei hij, „je kan wel met me meelopen indien je daar zin in hebt“. Hij moest namelijk voor een stuk van het traject nog de pijl-

tjes gaan uitzetten. Ach, waarom ook niet? Ik was er nu toch. En zo kon ik al een dag van tevoren kennis maken met één lus van de wandeling en wat er aan landschappelijk en anderszins werd geboden. Het heeft me niet gespeten dat ik op zijn aanbod ben ingegaan. In tegendeel. Ik heb nog wat geleerd over de wandel-GPS en het gebruik ervan. Over kaartlezen en de goede soort kaarten om een wandeling uit te zetten met nog wat leuke tips toe.

Onze langzame rondgang werd besloten met een koffie in het supporterscafé van Bert en Staf Scheirlinckx. Dat zijn twee succesvolle wielrenners uit het nabije Herzele. Of misschien wel uit Steenhuize zélf want dat maakt ook deel uit van die gemeente. De ruiten van het café zijn

Het supporterscafé van Staf en Bert Scheirlinckx met de door Nesten getekende karikaturen op de vensters. Het heet daar „Berghof“ en het café staat ook boven op de Kloosterberg.

gedecoreerd met karikaturen van renners (dood en levend) waarin onmiskenbaar de hand is te herkennen van Nesten. Een karikaturist die nooit schoenen draagt! Dat komt doordat hij als wees is opgegroeid en in het „gesticht“ lieten zorgzame nonnen hem schoenen dragen die veel te klein waren. Een zeer pijnlijke zaak die hem voor altijd heeft ingenomen tegen eender welk schoeisel. Behalve met de geestige karikaturen van Nesten heb ik me ook flink geamuseerd met de fauna van dat café. Je kent ze wel, van die figuren die onder-tussen waarschijnlijk tot het meubilair zijn gaan behoren en die onder mekaar op een ge-moedelijke manier aan het ruziën en roddelen zijn. En een goedlachse cafébaas die zijn klanten met een brede smile op de hak neemt en daar vlekkeloos mee weg komt. Ik heb daar ook geleerd dat de inwoners van Herzele zelf door de bewoners van de „buitenge-meenten“ aangezien worden als „stoefers“ (opscheppers) die, wanneer ze het er over heb-ben dat ze naar het centrum van de gemeente gaan, spreken over „t stad“. Nu staat in Herzele wel de ruïne van een zeer oude burcht maar om zichzelf daarom als „stad“ te kwa-lificeren, dat is toch wat overdreven. Opscheppers, dus, ik geef het jullie maar mee voor wat het waard is. Zo leer je op café ook wel eens iets.

De kerk van Steenhuize

Ik had het mijn leidsman beloofd, en be-lofte maakt schuld, dus stond ik vandaag weer aan de kerk in Steenhuize. Dit keer wel degelijk op tijd en vaardig om de tocht van ruim 22 kilometer aan te vangen. Een wandeling met zo nu en dan het „aha!“ van de herkenning. Het muntje is dus enkele keren gevallen op deze omzwerving door het land van Herzele.

Het weer zelf noch het weerbericht waren veelbelovend. Er was sprake van sporadi-sche buien en zelfs een onweer scheen mogelijk te zijn. Ze hadden schijnbaar niet al te zorgvuldig met de darts gemikt op de weerkaarten daar bij het KMI in Ukkel. Bij mijn vertrek zag het er weliswaar zwaar

bewolkt uit maar tot buien is het helemaal niet gekomen. Laat staan tot een onweer. In de Scheldemeersen hingen vrij ijle nevelbanken. Die nevel verdichtte zich stilaan tot mist waar de zon hier en daar probeerde door te branden. Een schijf die dof glansde als een oude zilveren munt. En even verder zelfs dat niet meer: de mist werd alsmaar dichter naar-mate ik mijn einddoel naderde. Fris was het ook. Maar dat is het al dagenlang. Opvallend was wel dat de koude noordenwind waar de weergoden ons de voorbije dagen en weken hebben op getrakteerd, nu bijna volledig afwezig was. Een gemengde zegening want zo bleef de mist natuurlijk langer hangen. Maar goed, jeremiëren over het weer zet geen aarde aan de dijk. De deelnemers aan de Lentewandeling van Wandelclub Herzele moes-ten het gedurende het eerste deel van de wandeling maar met een beperkte zichtbaarheid stellen. Op zich was dat voor mij niet zo bezwaarlijk want laat mijn parcours nou net begin-nen met de lus waarvoor ik gisteren geholpen had om ze uit te pijlen. Maar de enkele foto's die ik in gedachten had, die gingen natuurlijk... de mist in. Juist, ja.

Steenhuize was me bekend als de tweeling Steenhuize - Wijnhuize waarvan ik het gele bord van het Gemeentekrediet vroeger wel eens in zicht kreeg op mijn fietstochten in deze streek. Het kondigde zich aan als een helling naar het dal van een flinke beek toe, een wat gemene bocht naar links en net voor die bocht daar stond het bord. Het staat er overigens nog steeds. Ik dacht dat het hier ging om een paar dorpen die al sinds mensenheugenis aan mekaar gekoppeld waren. Iets als Erpe - Mere (en voor mijn Nederlandse lezertjes: Erp - Meer want dat bestaat daar, merkwaardig genoeg, ook!). Het zit toch enigszins

anders in elkaar.

Je zou van het huidige Steenhuize niet direct zeggen dat het een rijke en interessante geschiedenis heeft. Het is niet altijd het bescheiden dorp geweest dat zich nu aan de bezoeker presenteert. En hoe zit dat dan met „Wijnhuize“? Wel, de deelgemeente Steenhuize omvat hoofdzakelijk het gelijknamige dorp en toch maar een klein stukje van het gehucht Wijnhuize. Dat laatste ligt hoofdzakelijk in het aangrenzende Sint-Lievens-Esse. Het zal ooit wel anders geweest zijn en zo staat het dorp al heel lang als Steenhuize - Wijnhuize op de kaart.

De Heren van Steenhuyse hebben steeds tot de hoogste adellijke kringen behoord. De oudste waarvan een geschreven bron gewag maakt is Amelricus in 1155. En dat was mijn eerste Aha-Erlebniss. De wandeling startte namelijk in een zaal die „Amelrik“ heette. Wat ik verkeerdelijk gelezen had als „Almarik“. In de veronderstelling dat het hier ging om de samentrekking van de namen van de vermeende uitbaters: Alma en Rik. Ik schijn dyslectisch te worden op mijn oude dag. Dat is dus ook weer rechtgezet en verklaard.

Het zeer mistige kasteel van Steenhuize. De zwarte bult die ervoor ligt is geen heuvel maar een geschoren heg. Ik kon nu eenmaal niet dichterbij komen om een betere foto te maken.

Bij hoge adellijke kringen daar hoort natuurlijk een kasteel bij. Dat staat hier dan ook in het centrum van Steenhuize en het is niet zo'n kleintje bovendien.

De oorspronkelijke Heren van Steenhuse bestuurden de heerlijkheid tot 1443, tot aan de dood van Jan van Steenhuse. Dan worden alle goederen geërfd door zijn zuster Maria die getrouwd is met Jan van Gruuthuse. In 1556 worden de Gruuthuses opgevolgd door het huis van Egmont. Deze familie verkoopt in 1605 het ganse prinsdom aan Jean de Richardot. Want, let wel, het was niet zomaar een heerlijkheid. Het was noch min noch meer een prinsdom! Wie er de eigenaar van was mocht ook de gegeerde titel „prins“ voeren. Als

dat geen goede papieren zijn voor dit dorp! Er volgde dan nog een reeks van erfopvolgingen en verkopen totdat, ergens in de tweede helft van de 18^e eeuw, de heerlijkheid alweer een nieuwe eigenaar kreeg: Jean-Baptiste d'Hane. Die bezat ook een patriciërswoning in de Gentse Veldstraat. Die woning is nu een museum. Nu snapte ik ook meteen waarom dat museum steeds wordt aangeduid als „d'Hane - Steenhuize“!

Nadat de Fransen, toen ze hier „sans culotte“ iedereen onder de voet hadden gelopen, de feodaliteit en alle prinselijke voorrechten afschaften (Vrijheid, Gelijkheid en Broederlijkheid, weet je wel), bleven de kinderen van Jean-Baptiste d'Hane toch nog het kasteel bewonen. Wanneer Eduard-Joseph in 1873 stierf kwam het eigendom natuurlijk toe aan zijn erfgenamen die het dan weer in 1896 verkochten. Na de Tweede Wereldoorlog werd er vanuit het kasteel zelfs een bloemenhandel gedreven. In 1978 kwam het kasteel dan in handen van de familie Van Waeyenberge. Dat zijn geboren Steenhuizenaars en bekende industriëlen. Die namen het hele domein grondig onder handen en maakten het tot wat het nu is. Het kasteel is uiteraard privé-eigendom van de familie en het is niet toegankelijk voor het gewone publiek. Het wordt wel gebruikt om er, bijvoorbeeld, congressen in de houden. Bij speciale gelegenheden, zoals de Vlaamse Nationale Feestdag, is het eventueel te betreden door een uitgenodigd publiek.

De prinsentitel bracht destijds speciale rechten met zich mee en die maakten het kleine Steenhuize tot een uniek gebied. Lange tijd konden de heren en ingezetenen, naast de gebruikelijke justitiële en heerlijke rechten en plichten, bogen op twee bijzondere en merk-

waardige privileges.

Op basis van een charter uit 1348 was er vrijstelling van belastingen: geen enkele instantie had het recht om belastingen, taksen of tol te heffen tegen de heerlijkheid Steenhuize. In-dertijd moesten ze dus niet naar een ver buitenlands belastingparadijs uitwijken, ze zorgden er ter plaatse wel voor. Bijna vanzelfsprekend gaf dit voorrecht in de loop der tijden aanleiding tot tientallen disputen en rechtszaken.

Een tweede privilege was dat er gedurende een bepaalde periode een recht van vrijgeleide heeft bestaan. Op het grondgebied van Steenhuize kon niemand vervolgd of gearresteerd worden, tenzij door de plaatselijke heer of zijn gerechtsdienaars. Dat had niet alleen maar positieve consequenties: het prinsdom werd een toevluchtsoord voor vele mensen die ergens de scheve schaats gereden hadden. Die kregen daar in Steenhuize vlot asiel en ze waren onbereikbaar voor hun vervolgers. Dat schone liedje kon natuurlijk niet blijven duren en omstreeks 1460 kreeg Lodewijk van Gruuthuse, Heer van Steenhuyse, het op zijn zenuwen en hij bonjourde alle bannelingen en schorem uit zijn domein. Het schijnt dat er sindsdien in Steenhuize enkel nog serieuze lieden wonen. Maar misschien is dat alleen maar opschepperij. Tenslotte, ze zitten daar niet ver van Herzele en... wie bij de hond slaapt...

Je kan het aan deze foto nagenoeg niet zien maar het gaat hier wel flink bergaf. De Leugenstraat. Niet gelogen!

Je ziet het: zeg nooit zomaar „dorp“ tegen een dorp.

Het reliëf hier is heuvelachtig. Iets meer dan glooiend. De heuvels vertonen hier brede, ronde ruggen en daardoor zaten er zelden hellingen in het parcours die zich onaangenaam lieten gevoelen. Wel zijn op vele plaatsen mooie vergezichten mogelijk. Al was dat met de mist natuurlijk niet meer het geval voor een groot deel van de tocht. Die mist werd eerst tegen negen uur wat dunner en zakte toen af tot een duidelijke nevelsluier in de verte. Rond tien uur begon zowaar de zon even te schijnen maar die hield dat niet lang vol.

De eerste lus van de wandeling was dus die waar ik gisteren aan meegewerkt had en die lag hoofdzakelijk op het grondgebied van Steenhuize-Wijnhuize. Slechts even werd de buitenkant van Ophasselt aangedaan.

In het terugkeren naar de startplaats, waar een eerste controlestempeltje te halen was, kwam alweer het kasteel in het vizier. Evenals een dependance ervan. Het eerste gebouw buiten de omheining van het kasteel maar dat er toch nog bij hoorde, bevond zich in de Krommestraat. Dat was het hof Van Oudenhove. Oorspronkelijk dienden de gebouwen als blekerij voor de was van het kasteel. Later werd er een cichorei- en koffiebranderij in ondergebracht. Dit laatste maakt het gebouw nog steeds interessant uit industrieel archeologisch oogpunt want de ganse machinerie en de branderij met ast (droogoven) en al zijn bewaard gebleven.

In een langzaam lichter wordend landschap leidde de tweede lus van de wandeling naar Sint-Lievens-Esse. In het café, de dag voordien, leerde ik dat dat dorp wordt aangeduid met „Esse“. Waarbij er een uitspraak wordt gehanteerd die ergens tussen „Eske“ en „Esge“ in ligt.

Evenals Steenhuize is Sint-Lievens-Esse een deelgemeente van Herzele. Op haar grondgebied komt er (alweer) een Molenbeek voor. Watermolens zijn er misschien wel, of allesszins geweest, maar ik heb er op mijn route geen gezien. Windmolens net zo min overigens.

De Sint Lievens (Livinus) bron. Hier verloor die Sint het hoofd en plantte hij zijn staf. Volgens de legende dan toch. Het is echt wel een bron want er loopt gestaag een dun waterstraaltje in het putje.

Indien er in Sint-Lievens-Esse één man is die je zo-wat overal tegenkomt, dan is het wel Livinus. Of Lieven, indien je dat verkiest. O ja, hij wordt verder nog met „Sint“ aangesproken. Livinus was een Iers missionaris die actief was in onze gebieden. Hij was bisschop van Gent, en stierf de marteldood. Hij zou in 657 door lieden die niet opgezet waren met de geloofsleer die hij predikte eerst de tong zijn uitgerukt en vervolgens onthoofd. Dat moet gebeurd zijn, raad eens... in Sint-Lievens-Esse. Volgens de legende plantte hij toen zijn wandelstok in de grond waarna er spontaan water begon op te borrelen en zo ontstond dan de Livinusbron. Als je denkt dat het al een sterk verhaal is wanneer iemand die onthoofd is nog een stok in de grond kan drijven, weet dan dat dit slechts een speelse ouverture is. De heilige Livinus nam namelijk fluks het hoofd onder de arm en wandelde zo nog naar Sint-Lievens-Houtem. Daar is hij dan gestorven.

Deze legende die wellicht samengekookt was in enkele abdijen bracht een stroom bedevaarders op gang. De abdijen zagen dat vanzelfsprekend graag gebeuren want die pelgrims werden wel geacht hun penning af te dragen zodat de abdijen niet onaardige

winsten konden puren uit die verering. Geld mag dan het slijk der aarde zijn, een beetje zwijn trekt zich toch ook niets aan van wat bagger. Het hele gedoe lag aan de basis van een bedevaart van Gent naar Houtem, die na 1040 ontstond. Die bedevaart duurde twee dagen en was berucht door de baldadigheden en het vandalisme die de vrome (?) bedevaarders begingen. Keizer Karel trok in 1540 een streep onder dit gebruik.

Ter nagedachtenis van Livinus worden in Sint-Lievens-Esse en ook in Sint-Lievens-Houtem, de Livinusfeesten gehouden. Let wel: pas om de vijftig (50) jaar! De eerste editie vond plaats in 1857. De traditie wil dat Sint-Lievens-Esse en Sint-Lievens-Houtem gezamenlijk de feesten organiseren. Wat dan vrijwel steeds ontaardt in een min of meer ernstige ruzie.

De meest recente editie van de feesten was in 2007. Die hadden als centraal thema „De Eeuwige Marteling“. Ik weet niet wat ik me bij een dergelijk thema moet voorstellen. Bij die gelegenheid echter, werd de Livinusbron mooi gerestaureerd en werd de speelplaats van de vroegere vrije basisschool heraangelegd als meditatietuin.

Weten jullie wat het sterkste is van dit hele verhaal? De man, Livinus, heeft nooit bestaan! Historisch onderzoek heeft dat onomstotelijk uitgewezen. Het zal wel het zoveelste mirakel zijn dat Livinus wordt toegedicht: heilig verklaard te worden zonder ooit geleefd te hebben. Wie biedt er meer?

Ze weten daar trouwens wat feesten is in Eske en daar moeten ze niet iedere keer vijftig jaar op wachten. Er zijn daar een paar grote dancings die tot wijd in de omtrek bekend zijn en bezocht worden door een talrijk publiek. Daar is het natuurlijk elk weekend feest. Er is ook nog het Walmke(n)brand. Dat was oorspronkelijk een zeer oud, heidens feest dat teruggaat tot de Kelten. Ik veronderstel dat ze Livinus een blinddoek voorbinden wanneer dit heidense gedoe losbarst. Het is een zeer groot vreugdevuur dat aangelegd wordt in het eerste weekend na Aswoensdag (het begin van de vasten voor de Rooms katholieken, in de aanloop naar Pasen) om het verdwijnen van de winter en de komst van de lente te vieren. Dat gebruik vindt men ook nog in andere gemeenten. Bijvoorbeeld in Steenhuize-Wijnhuize.

De Sint-Martinuskerk op het stemmige dorpsplein in Sint-Lievens-Esse. Rechts een kiosk en helemaal achteraan het gemeentehuis.

De brouwerij Van Den Bossche in een hoek van het dorpsplein die een speciale biersoort dankt aan Buffalo Bill.

Hoewel het dus Livinus voor en Livinus na is daar in Esse, is de kerk toch niet aan hem gewijd maar aan Sint-Martinus. Niemand heeft Lieven echter horen protesteren. Er stond hier ooit al, lang geleden, een kerk maar die werd gesloopt in 1774. De nieuwe kerk, in classicistische stijl, werd ingewijd in 1856. Het interieur is ook classicistisch en een beetje kitscherig. De dorpskern van Sint-Lievens-Esse is sinds 1990 beschermd als dorpsgezicht. Het heeft ook wel iets met de kiosk en een groot gebouw waarvan ik vermoed dat dat het gemeentehuis is geweest.

Op het dorpsplein is ook nog de brouwerij Van Den Bossche te vinden. Daaromtrent bestaat een aardige anekdote. In 1907 sloeg het grote Amerikaanse circus "Buffalo Bill" zijn tenten op in Sint-Lievens-Esse. Hoe ze daar zo beland waren is me ten ene male een raadsel want die Amerikanen pakten het nooit klein aan en tenslotte is Esse nou toch niet zo groot dat je het op de kaart van België gemakkelijk kan prikken. Nu goed, de tent stond op het dorpsplein en de „held“ van het Westen zou in de piste ronddraven en met knallend geweer echte Indianen van hun paard af blazen en naar de eeuwige jachtvelden helpen. Een niet te missen spektakel. De brouwersknechten in dienst van

toenmalig brouwer Arthur Van Den Bossche wilden ook wel eens naar de vertoning gaan kijken en ze vroegen hun baas of ze tijdens het koken van het bier naar de middagvertoning mochten. Dat werd grootmoedig toegestaan. Op voorwaarde dat de productie er niet zou onder lijden. Daarom betaalden de brouwersgasten een jongen om tijdens de voorstelling op het vuur onder de ketel te letten. Die jongeling nam zijn taak zeer serieus ter harte en stookte dat het een aard had. Wat hij vergeten had, of niet wist, was om zo nu en dan het brouwsel om te roeren. Daardoor was het bier een beetje aangebrand. Desondanks werd besloten het bier toch te laten gisten. Het resultaat was een brouwsel dat zwaarder was dan gewoonlijk met een licht verbrande smaak. Eigenlijk werd het circus schuldig geacht aan deze gedeeltelijke mislukking daarom werd het bier verkocht onder de naam "Buffalo". Het schijnt toen in de smaak gevallen te zijn en zelfs nu wordt het nog steeds gebrouwen bij Van Den Bossche. Alleen laat men de zaak niet meer aanbranden maar er wordt gewerkt met speciale mouten om dezelfde smaak te bekomen.

Ook Sint-Lievens-Esse heeft zijn deel van de oorlogsellende gekend. En dan nog op een moment dat alles voorbij scheen te zijn. Het had de vreugdevolle dag van de bevrijding moeten worden maar het ontaardde in doffe ellende. Op 3 september 1944, toen de Duitsers hier bijna verdreven waren, vond er een echte veldslag plaats in de omgeving van het

kruispunt van de Gentweg en de Schipstraat. Een colonne oprukkende Engelsen kwam vanuit Oudenaarde via Zottegem langs de Gentweg en de Schipstraat. Ze hadden daar halt gehouden want de wereld mag in brand staan en de hemel mag op hun kop vallen, die Engelsen moeten hun „afternoon tea“ hebben. De Duitsers waren met brandend achterwerk vanuit Zottegem aan het terugtrekken na een veldslag te hebben uitgevochten waarbij ze hartelijk op hun donder hadden gekregen. Toen de beide colonnes elkaar bijna in de armen reden, dachten de bewoners dat het allebei bevrijders waren. Zo werden ook de eerste voertuigen van de Duitse colonne met bloemen getooid. Op die manier kon de kop van die colonne vrij diep doordringen in het vijandelijke kamp voordat iemand dat in het snuitje kreeg. Bij het geschiet over en weer dat daarop volgde vielen verschillende doden

De oude trambaan

en gewonden. Uiteraard bij de militairen maar ook bij de burgerbevolking. Een Duitse vrachtwagen die beladen was met munitie raakte buiten controle en ramde het huis van de familie De Koker in de Schipstraat. De hele zaak explodeerde en het huis werd totaal vernield, met uitzondering van een groot kruisbeeld, dat later voor de kerk van Wijnhuize werd gerecupereerd. Ook nog een ander huis brandde volledig uit.

Het controlepunt bevond zich in een schooltje. Van daaruit werd de volgende lus aangevat door het ommeland van Esge. Over een stuk van de oude trambaan tot aan de buitenkanten van het grondgebied van Herzele. De voormalige bedding van de stoomtram is nu omgevormd tot een geasfalteerd pad waar het goed fietsen is maar dat voor het wandelen nogal eentonig is. Ik ben er tijdens de wandeling niet gepasseerd maar wel bij de rit van en naar huis, er staat nog een tamelijk groot gebouw dat ooit de „Tramstatie“ was. Het heet overigens nog zo

maar het is nu een café-restaurant. Het gebouw moet dit jaar, denk ik, 100 jaar worden. In tegenstelling met de meeste mensen op die leeftijd ziet het er nog zeer fleurig uit.

Het traject leidde terug naar Sint-Lievens-Esse en hetzelfde schooltje voor nog een stempeltje.

Het laatste traject leidde weer naar het beginpunt. Daarbij liep ik door een soort bosgebied. Of een dijk afgezoomd met nog tamelijk jonge bomen en ander groen. Waarna ik vrij dicht bij het eindpunt uitkwam.

Ik ben niet gaan kijken in de startzaal of de aan de gang zijnde tombola mijn goede fortuin had gediend. Wie weet wat voor iets uniek ik nu weer ben mislopen.

© Michel Christiaens